

بررسی ضرورت بکارگیری رویکرد آموزش معلم پژوهش محور در تربیت معلم

سلمی احسانی تیلمی^۱

ابراهیم زارعی کیاسری^۲

مریم سید حسینی^۳

چکیده: امروزه میزان علاقه‌مندی به آموزش معلم پژوهش محور در بین محققان تربیت معلم و جوامع اجتماعی تربیتی در حال افزایش است. آموزش با کیفیت بالا، بر توجه به اهمیت آموزش معلمان از سطح ابتدایی تا آموزش سطوح توسعه حرفه‌ای جهت کمک به به‌روز رسانی دانش معلمان، عمق بخشیدن به درک آنها و پیشرفت مهارت‌هایشان متمرکز شده است. هدف از رویکرد مبتنی بر پژوهش، توسعه فرایندهای تفکر آموزشی معلم است. در این رویکرد مدرسه یک محیط کار ایستا نیست که معلم دانش-آموزان را برای آموزش و پرورش آماده سازد، پویایی بیشتری برای تأکید بر توسعه و مدیریت خود معلم لازم است. هدف اصلی در آموزش معلمان مبتنی بر رویکرد پژوهشی، تولید معلم فکور است. معلمان باید برنامه مطالعه‌ای داشته باشند که دارای ساختار آموزشی سیستماتیک باشد و دانش‌آموزان باید از این فرصت برای استدلال عملی، تصمیم‌گیری و حل مشکلات آموزشی استفاده کنند. به عنوان نتیجه، اجرای برنامه‌های توسعه حرفه‌ای که بر اساس تئوری طراحی شده‌اند، کافی نیست. برای داشتن بهترین نتیجه، نیاز به توسعه تجربیاتی است که بر اساس شواهد کاری ایجاد می‌شود. در این مقاله ما رویکرد آموزش پژوهش محور را به عنوان موضوع اصلی سازماندهی آموزش و پرورش معلمان مورد بحث قرار خواهیم داد.

کلیدواژه‌ها: معلم پژوهش محور، تربیت معلم، تفکر آموزشی

مقدمه

از آنجاییکه آموزش و پرورش کانون رشد شخصیت همه جانبه چه از نظر فردی و چه از لحاظ اجتماعی است و پیشرفت جوامع از نظر شاخص‌های انسانیت و توسعه پایدار شخصیتی و علمی

۱. دکترای شیمی تجزیه، استادیار پردیس صدیقه طاهره (س) ساری، دانشگاه فرهنگیان، (نویسنده مسئول)
Salmaehsani@Yahoo.Com

۲. دکترای شیمی تجزیه، استادیار پردیس شریعتی ساری، دانشگاه فرهنگیان
Ezarei13@Gmail.Com

۳. دکترای شیمی فیزیک، مدرس پردیس صدیقه طاهره (س) ساری، دانشگاه فرهنگیان
Maryamshoseini@Yahoo.Com

به آموزش و پرورش وابسته است، نقش معلم به عنوان شاخص‌ترین و ممتازترین عنصر جهت رویارویی با بحران‌های نظام آموزشی نمود ویژه‌ای پیدا می‌کند. یکی از نیازهای اساسی جهت مقابله با چالش‌ها و تحولات اساسی ایجاد شده از جنبه‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، اخلاقی و علمی، تغییردادن دیدگاه نقش و وظیفه معلم به عنوان انتقال دهنده مفاهیم علمی به دانش‌آموزان است. برخورد حرفه‌ای در آموزش و پرورش برای کیفیت بخشیدن و بالا بردن کارایی نظام آموزشی بسیار ضروری است و از این رو معلم حرفه‌ای از آنجا که دارای تخصص و شایستگی مناسب برای اجرای وظایف محوله خود می‌باشد، می‌تواند در برابر موقعیت‌های پیچیده و نامشخص، با استفاده از ساز و کارهای مؤثری که در آن موقعیت‌های فردی و بومی شناخته شده است وارد عمل شود و به حل مسأله بپردازد.

بکارگیری تحقیق و پژوهش در کلیه امور یک جامعه عامل اساسی پیشرفت آن جامعه خواهد بود و از آنجاکه در جامعه انسانی، اساسی‌ترین کار، تعلیم و تربیت بوده و این رسالت بر دوش معلمین نهاده شده است، در نتیجه پرورش معلمانی با رویکرد پژوهشی بیشتر اهمیت می‌یابد. فرهنگ و تفکر پژوهشی، مجموعه‌ای از الگوهای رفتاری فرد پژوهشگر و محقق است که مواردی مانند دانش، عقاید، اخلاق، هنر و هرگونه توانایی‌های ناشی از انگیزه و اشتیاق علمی فرد را در برمی‌گیرد و منجر به ایجاد شاخص‌های بسیار ارزشمندی چون تفکر نقاد و خلاق، قدرت استنتاج و تحلیل، طرح و حل مسئله استدلال و دانش کاربردی و تجربی می‌شود. تعریف مفهوم معلم پژوهش محور در بین محققان و مباحثه کنندگان اجتماعی تربیتی به طور کامل مشخص و واضح نیست (کانسانن^۱، ۲۰۰۶). معلم پژوهش‌محور را می‌توان از جنبه‌های متفاوتی مورد بررسی و ارزیابی قرار داد. یکی از جنبه‌هایی که می‌توان در بحث معلم پژوهش‌محور به آن اشاره داشت جنبه شاهد محور بودن آن است که شباهت زیادی به مثال بکارگیری شواهد و مراجع دارویی در زمینه ساخت و تهیه داروها دارد. تهیه دارو به دو صورت انجام می‌شود: یک نوع به تهیه مواد و داروهایی برمی‌گردد که براساس دستورالعمل مرجع و مشخصی تهیه می‌شوند و نحوه دیگر تهیه

---

۱. Kansanen

بررسی ضرورت بکارگیری رویکرد آموزش معلم پژوهش محور در...

داروها بر پایه تصمیم گیری شخص داروساز است که به صورت انفرادی بر اساس شواهدی که بدست می‌آورد خود به تهیه دارو می‌پردازد (ادی^۱، ۲۰۰۵).

بر این اساس می‌توان دو دسته آموزش را برای معلم پژوهش‌محور در نظر گرفت. در یکی از این روش‌ها اساس آموزش معلمان می‌تواند بدست آوردن تجربیات و شواهدی باشد که به عنوان دستوالعمل و راهنمایی برای توسعه و پیشرفت‌های بیشتر معلمان بکار می‌روند و روش دیگر مربوط به تمرین و فعالیت‌های روزمره فردی معلمان است که تفکر آموزشی نام دارد. البته باید خاطر نشان کرد که در این راستا آموزش معلم در خصوص بالا بردن تخصص دانشگاهی او نیز باید جز ارکان اصلی آموزش در نظر گرفته شود.

رویکردهای زیادی برای آموزش معلمان وجود دارد (کانسانن، ۲۰۰۴) که یکی از آنها رویکرد بر پایه تحقیق^۲ است این رویکرد بر اساس مفاهیمی است که بیان می‌کند برنامه‌ریزی بر پایه دانش^۳ بوده و دانش‌آموزان همانند عناصر دینامیکی و دانشجو معلمان پردازنده‌های فعل دانش‌اند (زیچنر^۴ و کنلین^۵، ۲۰۰۵). در این رویکرد می‌توان جنبه‌های تئوری را با فعالیت‌های عملی در طول مطالعه ادغام نمود. در این صورت است که تفکر مبتنی بر تحقیق به عنوان عامل اتصال در این فرایند به چشم می‌خورد.

در آموزش مبتنی بر پژوهش فرد از مسائل متنوعی که در حال حاضر در فرایند آموزش و پرورش وجود دارد، آگاه می‌شود. در نتیجه معلمی که پژوهشگر است پژوهش را برای بهبود عمل خود انجام می‌دهد و به عبارتی خود تولیدکننده و مصرف‌کننده یافته‌های پژوهشی است (ساک، ۲۰۱۲) آموزش مبتنی بر پژوهش به عنوان راهی است که ارتباط جهان را از نظریه-پردازی آموزشی در دانشگاه با آنچه معلم انجام می‌دهد برقرار می‌سازد. معلم با این رویکرد می‌تواند محیط آموزشی خود را با روند پژوهشی آمیخته سازد و مدرسه‌ای پژوهش‌محور آفریده و به دنبال آن دانش‌آموزانی با انگیزه تحقیق و پژوهش تربیت کند، در چنین فضایی پژوهش، خلاقیت

---

۱. Eddy

۲. Research Based

۳. Knowledge Based

۴. Zeichner

۵. Conklin

و نوآوری برای حل مسائل در بین دانش‌آموزان رشد می‌یابد و معلم فکور کلاس درس خود را کلاس فکر و آموزش خود را به تفکر آموزشی مبدل می‌سازد.

ریچی^۱ (۲۰۰۶) در طی یک سری پژوهش‌های علمی خود در زمینه تحقیق و کارایی معلمان به این نتیجه رسید که اصولاً بیشتر معلمان در ابتدا بر اساس علایق شخصی خود تحقیق انجام می‌دهند و تلاش می‌کنند بین پروژه‌های تحقیقاتی خود و رشته تدریس و فعالیت خود وجه مشترکی پیدا کنند. پژوهش مستمر توسط معلم، موجب توسعه مهارت‌هایی از قبیل تفکر انتقادی، حل مساله، تصمیم‌گیری و ابراز وجود می‌شود. از طرفی پژوهش‌های گروهی ضمن تقویت حس مشارکت جویی، از اثربخشی بالاتری برخوردار است و موجب می‌شود معلمان از فرهنگ معلم غیر فعال به سمت معلم فعال در کارگروهی سوق یابند.

بحث

۱- توسعه حرفه‌ای کاربردی برای معلمان

روش‌های متفاوتی برای بحث و پژوهش در رویکردهای توسعه حرفه‌ای معلمان وجود دارد. در یکی از این موارد، یک تیم کوچک از معلمان همکار می‌توانند در یک چرخه سیستماتیک از برنامه‌ریزی، آموزش، مشاهده، پالایش و مرور یک مبحث درسی خاص قرار گیرند. یک یا گروهی از دانشجویان که دچار چالش یادگیری شده‌اند شناسایی می‌شوند. هدف از این تحقیق ارائه راهکاری به معلمان است تا به منظور یادگیری بهتر و مؤثرتر دانش‌آموزان در کار و فعالیت‌های خود بازبینی داشته باشند.

۱-۱- فعالیت‌های مستلزم اجرا

الف) برنامه‌ریزی درسی (طرح درس): برنامه‌ریزی درسی برای این منظور با تمرکز بر روی دروسی که دانش‌آموزان در آن دچار چالش شده‌اند بدست می‌آید. معلمان به صورت مشترک به برنامه‌ریزی در جزئیات می‌پردازند. ممکن است که از طراحی معکوس جهت شفاف سازی اهداف یادگیری استفاده شود. این طراحی بر اساس تجربیات باعث رسیدن به نتایج مطلوب خواهد شد.

بررسی ضرورت بکارگیری رویکرد آموزش معلم پژوهش محور در...

ب) مشاهدات اولیه کلاس: این طرح توسط یکی از معلمان در کلاس اجرا می‌شود. بقیه اعضا گروه به مشاهده می‌پردازند و از آنچه دانش‌آموزان می‌فهمند یا انجام می‌دهند یادداشت بر می‌دارند.

بحث بعد از مشاهده: گروه به بحث در مورد مشاهدات می‌پردازند. این بحث شامل یادداشت‌های ثبت شده و اطلاعات جمع آوری شده است. طرح درس برنامه‌ریزی شده بر اساس این بحث اصلاح می‌شود.

پ) مشاهده دوم کلاس درس: عضو دیگر گروه طرح درس اصلاح شده را در کلاس متفاوت دیگری اجرا می‌کند. این بار هم اعضای گروه به مشاهده و یادداشت برداری می‌پردازند.

ج) بحث نهایی: افراد گروه دوباره به بحث در مورد مشاهدات ثانویه می‌پردازند و تفاوت‌ها، شباهت‌ها و تغییرات ایجاد شده را مورد بررسی قرار می‌دهند. گزارش نهایی می‌تواند به عنوان راهکاری برای بقیه معلمان جهت برطرف کردن چالش‌های ایجاد شده در ذهن دانش‌آموزان باشد. نتایج بین بقیه معلمان مدرسه به اشتراک گذاشته می‌شود.

۱-۲- آموزش دو جانبه معلمان

پژوهشگران معتقدند که آموزش و پرورش مناسب‌ترین بستر و مهم‌ترین جایگاه است که می‌تواند برای شروع و تداوم مهارت‌های پژوهشی و به تحقق رساندن فرهنگ، مورد استفاده قرار گیرد، زیرا پیشرفت همه جانبه در جامعه در هر شرایطی مرهون تفکر، اندیشه، پژوهش و رشد علمی و تحقیقاتی نظام آموزشی آن جامعه می‌باشد و تحولات زیر ساختی فکری جامعه و رشد و توسعه کشور وابسته به پویایی و تحرک نظام آموزشی است و مشکلات نبود توسعه و عدم پیشرفت را باید در نظام آموزشی بررسی کرد زیرا به واسطه آموزش و پرورش است که نیروی انسانی پرسشگر، محقق و نظام‌مند پرورش می‌یابد. در نتیجه وقتی افرادی با روحیه پژوهشی به عنوان یک پژوهشگر در جامعه تربیت می‌شوند، به مرور زمان باعث رشد و توسعه علمی و صنعتی و بهتر شدن وضعیت اجتماعی و اقتصادی کشور می‌گردند. از طرفی عدم به کارگیری یافته‌های پژوهشی علاوه بر اینکه به منزله اتلاف منابع مالی و انسانی صرف شده برای انجام آنهاست، می‌تواند موجب ایجاد آثار سوء در ذهنیت دستگاه‌ها و مسئولان امور مالی نسبت به سودمندی

سرمایه‌گذاری به عمل آمده در زمینه پژوهش شود و همچنین موجبات خدشه‌دار شدن انگیزه پژوهشگران برای ادامه تلاش در این زمینه را فراهم سازد (مهرمحمدی، ۱۳۷۰).

در برنامه‌ریزی آموزشی مبتنی بر پژوهش معلمان، آموزش در سطح پایه معلمان به فعالیت‌های روزانه‌ای اطلاق می‌شود که نتیجه آن تسلط بیشتر بر تدریس معمولی و رایج است. در این آموزش‌ها تمرکز اصلی بر روی کسب مهارت‌های عملی و دانش اساسی است که تمام فرآیندهای آموزشی موضوعی تربیتی را نیز تحت پوشش قرار می‌دهند و همانند نیروهای طبیعی یا خودبخودی عمل می‌کنند (گیج، ۱۹۸۷). این نیروهای طبیعی همان نیروهایی هستند که در تربیت و آموزش طبیعی کودکان بوسیله بزرگسالان خود جلوه می‌کنند.

معلم با گذشت زمان با تجربه‌های کسب کرده خود مهارت‌های ارزنده‌ای را بدست می‌آورد. این روال می‌تواند قسمتی از تفکری باشد که معلم را ذاتاً معلم می‌پندارد و بر این عقیده است که کسی که به شغل معلمی می‌پردازد در این زمینه آموزش نمی‌بیند و تحصیل نمی‌کند بلکه اساساً معلم زاده می‌شود و بسیاری صفات در وجود او نهادینه شده است.

اما در فرآیند آموزش معلم، هدف اصلی توسعه این مهارت‌هاست که به صورت سیستماتیک و پیوسته ادامه می‌یابد. فراتر از سطح پایه نیاز به آموزش جامع‌تری وجود دارد که هدف آن توسعه پایدار در کار معلم است و آموزش معلمان بر پایه پژوهش می‌تواند به عنوان ادامه و تداوم آموزش پایه طرح‌ریزی شود.

اهداف و اصول آموزشی در دانشگاه پژوهش محور شامل واضح سازی دانش‌های موجود، مطرح کردن سوال و تولید دانش جدید است. جمع‌آوری دانش‌ها و ایجاد رویکردی جهت مفهومی کردن آنها و بررسی محدودیت‌های موجود همگی به عنوان ارزش‌های اصلی محسوب می‌شود. از طرف دیگر توسعه شخصی به عنوان بخشی از روند تحلیل و بررسی انتقادی حائز اهمیت بوده که در توسعه شخصیتی معلم نیز تأثیرگذار است. از آنجاییکه معلمان تولید کننده دانش هستند با تحقیق و پژوهش باعث پیشرفت فکری دانش‌آموزان شده و با پر بار کردن مفاهیم درسی، آنها را به دنبال اندیشه‌ها و مطالب جدید در زندگی رهنمون می‌سازند.

بررسی ضرورت بکارگیری رویکرد آموزش معلم پژوهش محور در...

حرفه‌ی معلمی امروز دو بعد متفاوت را برای شیوه‌های آموزشی به عنوان پیش فرض در نظر می‌گیرد: (۱) فعالیت و تمرین جهت تدریس (تمرین تدریس)، (۲) فعالیت جهت پژوهش برای آموزش به خود و افراد دیگر (تمرین پژوهش)

تمرین تدریس: عمل تدریس و حرفه معلمی بیش از هر چیز با دانش‌آموزان سر و کار دارد که از شخصیت و ویژگی‌های بی‌همتایی برخوردار هستند، معلم در این میان باید با حفظ تفاوت‌ها و تنوع‌ها، عملاً برنامه‌ای را برای توسعه وجوه مشترک در میان دانش‌آموزان طراحی و به مرحله اجرا در آورد. در بسیاری از برنامه‌های آموزشی معلمان، دانشجو معلم می‌تواند دانش تئوری خود را در موقعیت‌های عملی در کلاس درس واقعی تمرین کند. این تجربه او ممکن است با تمرین در کلاس دانشگاه و یا تمرین و تدریس در بین دیگر دانشجو معلمان متفاوت باشد. تمرین معلمی یکی از اساسی‌ترین عناصر برای شکل‌گیری دانش شخصی و عملی برای دانشجو معلمان محسوب می‌شود. در حقیقت در این صورت است که یکپارچه‌سازی دانش نظری و عملی صورت می‌گیرد. در این جنبه نظارت، مشاوره، راهنمایی و حتی مربیگری همسالان و اساتید می‌تواند روش‌های موازی باشند که به منظور ترویج تفکر آموزشی و پیشرفت دانشجو معلمان و سوق دادن به سوی آموزش مبتنی بر پژوهش استفاده نمود.

تمرین پژوهش: فعالیت‌های انجام گرفته در دانشگاه‌های با رویکرد پژوهشی، فعالیت‌های پرس و جو و تحقیق را نیز پوشش می‌دهند. دانشجو معلمان نیاز به تمرین‌های هدایت شده‌ای دارند تا مهارت‌های لازم را در شرایط آموزشی معنی‌دار بکار ببندند. آنها علاوه بر دوره‌های روش‌های نظری فنون معلمی، نیاز مبرمی به کسب مهارت‌هایی مانند مشاهده و تفسیر خواهند داشت تا دانش و عمل را در تعامل متقابل با هم قرار دهند. عموماً در سطوح پایه به پژوهش و تحقیق به میزان کمتری پرداخته می‌شود. در فعالیت‌های پژوهشی، مطالعات و تحقیقات تجربی هرچند کوچک با مطالعات آموزشی و محتوای آموزشی یکپارچه می‌شود. آموزش هم از لحاظ کیفی و هم کمی با رویکرد تحقیقاتی همراه است. ایده برنامه‌ریزی درسی که مانند یک کهکشان مارپیچ است در این مرحله اجرا می‌شود و این مارپیچ به سطح عمومی و جامع منجر می‌گردد. این روال همانند یک پایان نامه کارشناسی ارشد است که یک سری مطالعات منجر به پروژه‌های تحقیقاتی مستقل ولی تحت نظارت می‌شود. در این صورت ادغامی از پایگاه دانش نظری همراه با جمع-

آوری داده‌ها و تجزیه تحلیل روش‌های مناسب صورت می‌گیرد. کمک به دانش‌آموزان در درک ابهامات و تغییرات، فقط برای توسعه خود در دانشگاه و پس از فارغ‌التحصیلی اهمیت ندارد، بلکه ارزش آن به آینده بشریت برمی‌گردد. ماهیت معلم پژوهشگر اینگونه قابل طرح است که چنین معلمی به واسطه حرفه خویش باید فعالانه و بر مبنای جستجوها و پژوهش‌های مرتبط، در مسیر تولید دانش مورد نیاز، نقش آفرین باشد. دانشی که بلافاصله در آموزش و یادگیری وی بکار آید. زمانی که تمرین‌ها متمرکز بر آموزش باشد تصمیمات آموزشی بوجود می‌آیند و زمانی که تحقیق و پژوهش مورد تمرین قرار بگیرد، تحقیق و پژوهش در کار معلم مد نظر قرار می‌گیرد. هر دوی این ابعاد در آموزش معلم پژوهش‌محور منجر به تربیت معلمی پژوهش‌گرا در آینده می‌شود. ویژگی‌های هر کدام از این موارد به تفکیک در جدول ۱ بیان شده است.

آموزش و پرورش معلم پژوهش‌محور دارای عناصری است که بصورت گسترده تمام جنبه‌های شخصی و اجتماعی معلم را در بر می‌گیرد. این عناصر عبارتند از زمینه‌های علمی که آموزش و تحصیل دانشگاهی معلم را در برداشته و به آموزش عالی مربوط می‌شود، رویکرد آموزشی که موضوع آن سازماندهی اصلی معلم است و به صورت یک تعهد و مشخصه به رسمیت شناخته می‌شود، محتوای آموزشی که برنامه درسی آموزش و پرورش معلم است و شامل تئوری‌های آموزشی و روش‌ها می‌شود و عنصر دیگر، هدف آموزشی است که تفکر آموزشی معلم را در بردارد. معلم پژوهشگر محققى خارج از محیط و مکان مورد پژوهش نیست، او خود درگیر کلاس‌های آموزشی است و با چون و چرایی‌ها در مسائل آموزشی آگاه بوده و با پژوهش خود نه تنها به تولید علم بلکه به بهبود، اصلاح، تغییر و تحول متناسب با نیازهای دانش‌آموزان و محیط آموزشی می‌پردازد. در حقیقت، در قلب جنبش معلم به عنوان پژوهنده این مفروضه قرار داد که معلمان باید به خلق دانش و نظریه‌هایی دست بزنند که ریشه در عملکرد واقعی آنها دارد و این دقیقاً متفاوت با صرفاً بکارگیری نظریه‌ها و یافته‌های بیرونی است (کسون^۱، ۲۰۱۰). یک معلم پژوهشگر در محیط مدرسه زمینه‌های مختلفی جهت بررسی و بحث پیش رو خواهد داشت. بررسی و نحوه تدریس مطلوب‌تر یک مفهوم علمی یا موضوع درسی با توجه به بافت کلاسی و

بررسی ضرورت بکارگیری رویکرد آموزش معلم پژوهش محور در...

بومی سنجی دانش‌آموزان، جستجو و پژوهش در تولید و استفاده از وسایل کمک آموزشی که انتقال موضوع مشخص و مفهوم خاصی را راحت‌تر می‌سازد، حتی از لحاظ تربیتی نیز زمینه‌های پژوهش فراوانی در بستر کلاس و مدرسه نهفته است که یک معلم حرفه‌ای پژوهش‌محور با بررسی آنها، می‌تواند فرایند تعلیم و تربیت را بهبود بخشد.

جدول ۱- تمرین‌های دوجانبه بر روی سطوح پایه و سطح جامع‌تر آموزش معلمان پژوهش محور (توم و همکاران، ۲۰۰۹)

آموزش		بزهش
سطح جامع	❖ فراشناخت	❖ تولید
	❖ انعکاس تفکر آموزشی	❖ تخصص
سطح پایه	❖ تفکر روزانه	❖ انطباق
	❖ آموزش‌های مبتنی بر مهارت	❖ مصرف
	❖ دستورات عمل‌های آموزشی، راهنمایی و عادت‌های جاری	❖ دانش‌محور
	تصمیم‌گیری آموزشی	پژوهش در کار و عمل خود
آموزش بر پایه‌ی پژوهش		

در حوزه آموزش و پرورش اصولاً معلمان اثربخشی بیشتری خواهند داشت که علاوه بر دارا بودن دانش و مهارت‌های مورد نیاز برای دستیابی به اهداف آموزشی و تربیتی، توانایی بکار بستن آنها را نیز در زمانی مناسب و به شیوه‌ای مطلوب و مورد انتظار داشته باشند. میزان برخورداری از دانش و مهارت‌های عمومی و تخصصی شایستگی یک معلم را می‌رساند و نحوه بکارگیری این مهارت‌ها و علوم، مبین عملکرد معلم خواهد بود. در نتیجه صلاحیت حرفه‌ای یک معلم می‌تواند مجموعه‌ای از گرایش‌ها، شناخت‌ها و مهارت‌هایی باشد که شخص معلم در جریان تعلیم و تربیت جهت پرورش عاطفی، جسمانی و عقلانی دانش‌آموزان بکارگیرد. این صلاحیت‌ها در سه حیطه شناختی، عاطفی و مهارتی طبقه‌بندی می‌شوند. صلاحیت‌های شناختی مجموعه‌ای از آگاهی‌ها و مهارت‌های ذهنی است که معلم را در شناخت و تحلیل مسائل و موضوعات مرتبط با تعلیم و تربیت توانا می‌سازد. منظور از صلاحیت‌های عاطفی مجموعه‌ای از گرایش‌ها و علایق معلم است و به مسائل و موضوعات مرتبط با تعلیم و تربیت برمی‌گردد و صلاحیت‌های مهارتی به توانایی‌های

علمی و مهارت‌های معلم در فرایند یادگیری برمی‌گردد. مجموعه‌ای از این موارد سه‌گانه، صلاحیت تأثیرگذاری بر دانش‌آموز را ایجاد می‌کند (ملکی ۱۳۸۴). ایده رویکرد مبتنی بر تحقیق باعث توسعه فردی و اجتماعی معلمان می‌گردد. منظور از توسعه فردی، توسعه اطلاعات علمی، بالابردن توانایی تجزیه و تحلیل جهت ساختار شکنی و بازسازی، آماده نمودن معلمان برای تبدیل شدن به مصرف‌کنندگان خوب تحقیق و پژوهش، ترویج و توسعه فکری و شخصی معلمان و افزایش کیفیت زندگی است. منظور از توسعه اجتماعی، آشکار شدن تصورات و ایده‌های فرد برای ارزیابی اجتماعی، افزایش ظرفیت فکر کردن بطور سیستماتیک در کنار هم، توسعه یک زبان مفهومی مشترک، افزایش یافتن قابلیت‌های انعکاسی اجتماعی، منعکس کردن ترویج کیفیت به صورت گروهی و توسعه اطلاعات علمی با عنوان "پرس و جو باز" می‌باشد. یکی از ضرورت‌های پرورش معلمین پژوهش محور به رویکرد این معلمان تعلیم دیده در سرکلاس برمی‌گردد. امروزه روش‌ها و رویکردهای حاکم بر برنامه درسی بر استفاده از دانش‌آموزان و به کارگیری آنها جهت ایجاد کلاسی پویا و فعال است. به عبارت دیگر برنامه درسی، مجموعه‌ای از دانش یا محتوای ایستا و از پیش تعیین شده‌ای نیست که بوسیله فرایند یاددهی و یادگیری بازتولید شود، بلکه برنامه درسی، انتخاب و سازماندهی محتوا، درون فرایند فکورانه و پویای یاددهی و یادگیری است و دائماً از این فرایند تکامل می‌یابد (الیوت^۱، ۱۹۹۱). در نتیجه با بکارگیری معلمانی پژوهنده، تحقیقاتی از بطن دانش‌آموزان و پرسش‌ها و علاقه‌مندی آنها بر می‌خیزد و بسیار مهم‌تر آنکه این تحقیقات منجر به فعالیت‌هایی می‌گردد که برای دانش‌آموزان مختلف فرق خواهد داشت. با توجه به بررسی اسنادی شامل اساسنامه دانشگاه فرهنگیان، سند تحول آموزش و پرورش، سند ملی برنامه درسی، نقشه جامع عالی کشور و سند چشم‌انداز بیست ساله کشور، مشخص گردید که کلیه این اسناد به طور قابل ملاحظه‌ای به امر آموزش و پژوهندگی معلمان توجه کرده‌اند و از میان آنها سند تحول آموزش و پرورش و اساسنامه دانشگاه فرهنگیان بیشتر به این موضوع پرداخته‌اند (دهقان، مهram و کرمی، ۱۳۹۳).

بررسی ضرورت بکارگیری رویکرد آموزش معلم پژوهش محور در...

آموزش معلمانی با رویکرد پژوهشی، استراتژی مؤثری در یادگیری دانش آموز خواهد بود که در آن معلمان تعلیم دیده می‌توانند با فراهم آوردن وسایل و امکانات لازم، دانش آموز را به سمت رسیدن به اهداف مشخص شده رهنمون سازند. همچنین بدفهمی‌های موجود در ذهن دانش آموز را شناسایی کرده با به کارگیری ایده‌های نوینی مبتنی بر پژوهش خود به واکاوی مسئله بپردازند. در چنین فضای آموزشی، دانش آموز پژوهش را از ابتدا با کنش و واکنش مناسب می‌آموزد و در آغاز ورود به فضای مدرسه نیز بیش از آنکه به حفظ مطالبی غیر قابل لمس، درک و فهم دست بزند، به عادت گذشته جست و جو می‌کند (سیف، ۱۳۵۵). همچنین محیط کلاسی برخلاف کلاس‌های رایج و آموزش‌های کلاسیک، با توجه به داشتن برنامه مشخص تدریس، فعالیت‌های انجام گرفته در کلاس بسیار انعطاف پذیر و دلچسب پیش خواهد رفت.

نتیجه گیری

فعالیت‌های پژوهشی موجب رشد حرفه‌ای معلمان شده و مهارت‌های تفکر، حس اثربخشی، تمایل به سهیم شدن و برقراری ارتباط و نگرش‌ها را در جهت فرایند تغییر تحت تأثیر قرار می‌دهد (پونت^۱، ۲۰۱۰). از آنجایی که اهدافی مانند تفکر انتقادی، یادگیری عمیق، عمل مشترک، یادگیری مبتنی بر تحقیق نقش بسیار مهمی را در برنامه‌ریزی درسی آموزش و پرورش معلم بازی می‌کنند و با توجه به اینکه امروزه سرعت پیشرفت فن‌آوری و تغییر برنامه‌ریزی درسی در طول زمان بسیار زیاد است مراکز تربیت معلم می‌توانند با تأکید بر محتوای آموزش و پرورش به عنوان بدنه‌ای از دانش، به همراه پژوهش و تحقیق، معلم را در جهت رسیدن به معرفت‌شناسی و موفقیت در چگونگی اجرای اهداف آموزشی و تربیتی هدایت کنند. با سوق یافتن معلمان به سمت پژوهش و تحقیق، فاصله بین تئوری و عمل، از میان خواهد رفت و ارتباطی مشخص و قابل فهم بین نظرات علمی، دانشگاهی با محیط زندگی و واقعیت اجتماعی حاصل می‌شود. این امر باعث حس خودباوری و اعتماد به نفس در معلمان بیشتر می‌شود، به چالش‌ها و مسائل محلی و محیطی با دید کاوشگرانه‌ای نگاه خواهد شد. امید است که با درک بیشتر الزامات آموزش فعال

---

۱. Pont

و پژوهش محور در تربیت معلم، شاهد ارتقای مهارت و بهبود دیدگاه معلمان در زمینه فرایند یاددهی- یادگیری به روش پژوهش محور باشیم.

منابع

دهقان، عبدالحمید؛ بهروز مهرام و مرتضی کرمی، ۱۳۹۳، جایگاه پرورش ابعاد پژوهشگری در برنامه درسی قصد شده تربیت معلم ایران (واکاوی اسناد فرادست برنامه درسی دانشگاه فرهنگیان)، اولین کنفرانس بین‌المللی روان شناسی و علوم رفتاری، تهران، مؤسسه همایشگران مهر اشراق، مرکز همایش‌های دانشگاه تهران.

ساکي، رضا (۲۰۱۲). پژوهش‌های معلم محور پارادایمی نو در آموزش‌های پژوهشی، *راهبرد آموزش*، ۵(۳)، ۱۹۷-۱۹۱.

سیف، علی اکبر (۱۳۵۵). *روانشناسی پرورشی، یادگیری و آموزش*، تهران، انتشارات آگاه.

ملکی، حسن. (۱۳۸۴). *صلاحیتهای حرفه ای معلمی*. تهران، انتشارات مدرسه.

Eddy, D. (2005). *Evidence-based medicine: A unified approach*. Health Affairs, 24(1), 9-17.

Elliot, John (1991). *Action research for educational change*, open university press

Gage, N. (1978). *The scientific basis of the art of teaching*. New York: John Wiley.

Kansanen, P. (2006). Constructing a research-based program in teacher education. In F.K.Oser, F. Achtenhagen, & U. Renold (Eds.), *Competence oriented teacher training. Old research demands and new pathways*. Rotterdam & Taipei: Sense Publisher, 11-22.

Kansanen, P. (2004). *The role of general education in teacher education*. *Zeitschrift für Erziehungswissenschaft*, 7(2), 207-218.

Kesson, Kathleen R (2010): *Teacher as Researcher*, 842-846. In Encyclopedia of curriculum studies, edited by Craig Kridel. SAGE

Pont, P. (2010). *Action research as a tool for researchers professional development*. International encyclopedia of education, (3):540-570.

بررسی ضرورت بکارگیری رویکرد آموزش معلم پژوهش محور در...

- Richie Poulton, *Dunedin·The Elusive Relationship Between Teacher Characteristics And Student Academic Growth: A Longitudinal Multilevel Model For Change Journal Of Personnel Evaluation In Education*, 2..3 – Springer
- Toom, A.; Krokfors, L. ; Kynäslähti, H.; Stenberg, K.; Maaranen, K.; Jyrhämä, R.; Byman, R.& Kansanen, P. (2009) *Exploring the essential characteristics of research-based teacher education from the viewpoint of teacher educators* In: B. Åstrand, E. Eisenschmidt, B. Hudson, M. Lampere, P. Zgaga Mapping the landscape and looking to the future. Slovenia: Annual Teacher Education Policy in Europe Network (TEPE), 166–179.
- Zeichner, K., M. & Conklin, H., G. (2005). *Teacher education programs*. In M. Cochranpanel on research and teacher education London. Lawrence Erlbaum Associates, 645-735.

پروشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی